

*Калюк Сергій Миколайович,
здобувач кафедри спеціальної техніки та оперативно-
розшукового документування навчально-наукового інституту №1
Національної академії внутрішніх справ*

ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАСТОСУВАННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Дослідження передумов і генезису застосування інституту негласних слідчих (розшукових) дій, їх ролі в концептуальній зміні моделі доказування у кримінальному процесі надає змогу стверджувати, що це реальний крок до забезпечення прав та законних інтересів учасників кримінального процесу й наближення вітчизняного законодавства до міжнародних стандартів що є невід'ємною умовою реформування органів внутрішніх справ України.

Ще на початку 70-х років минулого століття, коли відбувалось прийняття КПК (1961 р.), сам термін «оперативно-розшукова діяльність» уважався синонімом державної таємниці, і його уникали вживати у відкритих наукових джерелах. Панувала радянська теорія доказів (В.Я. Дорохов, М.С. Строгович), яка виходила з марксистсько-ленінських постулатів про злочинність як неприродне, а тому виключне і тимчасове явище у соціалістичному суспільстві [1, С. 179]. На той час функціонувала ефективна система негласного контролю за особою у формі тотального моніторингу суспільного життя для отримання оперативної значущої інформації. Небажання розголошу з боку держави дозволяло використовувати заходи оперативно-розшукової діяльності (ОРД) у системі доказування лише як орієнтовну інформацію, що потребувала подальшої легалізації шляхом формального проведення гласних слідчих дій. Цей період, на нашу думку, став «закладенням основ» використання негласних дій у кримінальному процесі.

З плином часу, після набуття незалежності та з визначенням інтеграційного вектору європейського розвитку України, завіса таємничості над ОРД почала зникати. Законодавець по-іншому тлумачить її призначення, і з інструменту самозбереження політизованої державної влади вона почала перетворюватися на винятково необхідний засіб захисту публічних інтересів. Так, у 1991 році регламентація заходів ОРД, що раніше перебувала в тіні відомчих інструкцій й наказів з обмеженим доступом, почала спиратися на силу Закону [2].

П'ятдесят років знадобилося законодавцю для того щоб органам досудового розслідування надати можливість застосовувати інструментарій, що знаходиться в розпорядженні оперативно-розшукових підрозділів. У 2001 р. до частини другої ст. 65 і частини третьої ст. 66 КПК України (1960 р.) внесено доповнення, згідно з якими протоколи оперативно-розшукових заходів з додатками, одержані в установленому порядку, отримали можливість визнаватися джерелами доказів. Наступним кроком у «процесуалізації» негласних слідчих (розшукових) дій стали зміни до ст. 187 та доповнення КПК України ст.187-1, які регламентували порядок провадження слідчих дій із накладення арешту на телеграфно-поштову кореспонденцію та зняття інформації з каналів телеграфно-поштового зв'язку [3]. Апробація часом підтвердила доцільність використання у розкритті та розслідуванні злочинів негласних дій, проте, половинчастість подібних заходів і спроба «псевдо генетичного» досвіду прищеплення «до дерева» КПК (1961 р.) концептуально іншої моделі, відчутних результатів не принесли. За різних часів провідними процесуалістами і криміналістами країни (до певної міри В. С. Зеленецьким, Ю. М. Грошевим, В. П. Бахіним та ін.), практиками,

підтримувалася ідея подальшого розширення регламентації у КПК використання засобів і результатів оперативно-розшукової діяльності [4, С. 34].

Докорінні зміни в соціально-політичних економічних умовах існування суспільства й держави у 2012 році створили передумови для реформування системи кримінальної юстиції, її подальшої демократизації, гуманізації, посилення захисту прав і свобод людини відповідно вимог міжнародних правових актів і зобов'язань України перед європейським та світовим співтовариством. Одним із послідовних кроків у цьому напрямі стало розроблення та прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України, главою 21 якого вперше на законодавчому рівні закріплено систему негласних слідчих (розшукових) дій, що фактично забезпечило злиття двох, донедавна окремих видів державно-владної діяльності: оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної [5].

Таким чином, дослідження генезису українського законодавства у сфері застосування негласних слідчих (розшукових) дій, на нашу думку надає можливість класифікувати їх на такі етапи: перший (1958-1961 рр.) - «закладення основ», другий (2001-2012 рр.) - «становлення», третій (з 2012 р. й донині) - «процесуалізації».

Список використаних джерел:

1. Глушков В. О. Урахування Європейської Конвенції з прав людини й основних свобод у правовому регулюванні інтрузивних оперативно-технічних заходів та негласних слідчих (розшукових) дій / В. О. Глушков, О. А. Білічак // Держава та регіони : наук.-виробнич. журнал. Серія : Право. - Запоріжжя, 2012. - № 4 (38). - С. 179-185.
2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 22. - Ст. 303.
3. Кримінально-процесуальний кодекс України : Закон України від 28 груд. 1960 р. № 1001-05 / [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>
4. Костін М. І. Природа негласних слідчих (розшукових) дій у системі логічного доказування / М. І. Костін // Юрид. часопис НА СБ України. - 2013. - № 2. - С. 31-38.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI // Офіц. вісник України. - 2012. - № 37. - Ст. 1370.